

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава
**ЛІТЕРАТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ КОМЕНТАР
ЯК МЕТОДИЧНИЙ ПРИЙОМ НАВЧАННЯ
ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ**

Розглянуто літературно-історичний коментар як один із спеціальних методичних прийомів навчання латинської мови. Показано, що застосування на заняттях з латинської мови та медичної термінології цього прийому дає змогу розв'язати низку завдань, як-от: формування позитивного емоційного ставлення й посилення інтересу до вивчення дисципліни, розширення загального кругозору студентів, залучення майбутніх лікарів до європейської культури. Авторка наголошує, що з точки зору психології зазначений прийом слугує ефективним засобом переключення уваги й емоційного розвантаження студентів під час заняття, а також сприяє розвитку особистісної рефлексії.

Ключові слова: латинська мова, методичні прийоми, літературно-історичний коментар, рефлексія.

Literary and historical commentary is considered as one of the special methodical methods in teaching Latin. It has been shown that using this technique during classes in Latin language and medical terminology enables us to solve a number of tasks, such as: forming a positive emotional attitude and increasing interest in studying the discipline, expanding general outlook of students, attracting future doctors to European culture. The author emphasizes that from the point of view of psychology, this technique serves as an effective means of switching the attention and emotional unloading of students during the class, and also promotes the development of personal reflection.

Keywords: Latin, methodical techniques, literary and historical commentary, reflection.

Рассматривается литературно-исторический комментарий как один из специальных методических приемов обучения латинскому языку. Показано, что применение на занятиях по латинскому языку и медицинской терминологии этого приема способствует реализации следующих задач: формирование позитивного эмоционального отношения к учебной дисциплине, расширение общего кругозора и повышение интеллектуального уровня студентов, приобщение будущих врачей к европейской культуре. Автор подчеркивает, что с точки зрения психологии использование описанного приема является эффективным средством переключения внимания и эмоциональной разгрузки студентов во время занятия, а также способствует развитию личностной рефлексии.

Ключевые слова: латинский язык, методические приемы, литературно-исторический комментарий, рефлексия.

Вступ. Одним із показників педагогічної майстерності викладача є володіння не лише загальнометодичними, а й спеціальними прийомами, застосування яких доцільне в процесі вивчення конкретної дисципліни або споріднених дисциплін. Щодо навчальної дисципліни «латинська мова та медична термінологія», яка за своєю сутністю є багатовекторною, що відображено вже в самій її назві, і зміст навчання якої становить сукупність не лише мовних і лінгвопрофесійних знань, умінь і навичок, а й лінгвокультурологічний матеріал [3], вартий уваги такий методичний прийом як літературно-історичний коментар, що

був транспонований у методику навчання латинської мови майбутніх фахівців у галузі охорони здоров'я з методики навчання латини на гуманітарних факультетах.

Матеріали дослідження. Латинські прислів'я, приказки, гноми (віршовані афоризми повчально-філософського змісту, оригінальні філософські думки, переважно виражені гекзаметром), крилаті вирази представників різних культур і епох (адже латинська мова – це унікальне явище у світовій історії, оскільки після припинення свого існування як засобу спілкування в Античності, вона продовжила існувати як мова науки, літератури, офіційних актів, католицької церкви й саме в цій обмеженій функції вийшла далеко за межі тієї території, яку займали її носії в античні часи [8]), досі захоплюють своєю довершеною мовною формою, влучністю, лаконічністю та глибоким моральним і філософським змістом, в якому сконцентрована тисячолітня мудрість, аксіологічним спрямуванням, тому вони залишаються актуальними для всіх часів і народів [4; 6; 7; 9]. Принагідно зазначимо, що в Європі, наприклад, у Франції, незважаючи на палкі дебати, які вже тривалий час точаться навколо викладання латинської мови (насамперед, у гімназіях), її знання натепер залишається *sui generis* соціальним маркером («*marqueur social*»), «інструментом соціальної селекції» («*instrument de sélection sociale*»), який свідчить про те, що людина, яка вивчала латину, а *priori* здобула гарну освіту [10]. Урешті-решт, вивчення латинської мови розглядається як спроба «збереження соціальної еліти» («*préservation d'une élite sociale*») [11], а також як можливість самоідентифікації європейців *ibid.*, повернення до традиційних європейських цінностей і шлях до подолання духовної кризи й деінтелектуалізації сучасного суспільства.

У цьому контексті варта уваги думка французького дослідника С. Томамішель: «*L'étude du latin, par la gymnastique de l'esprit qu'implique sa grammaire, par la beauté de sa poésie, par la fréquentation d'un monde lointain et disparu, a de quoi séduire les esprits et procurer un plaisir intrinsèque ... . Laissons à nos enfants le temps d'acquérir cette «culture désintéressée» qui fera d'eux des gentilshommes des temps modernes... . Il est le symbole de l'humanisme chrétien, fondement de l'éducation et de la formation de l'homme; il est le rempart contre les dérives que peuvent constituer le pragmatisme nord-américain ou le matérialisme marxiste; il est également perçu comme la garantie de la préservation d'une identité européenne aux racines chrétiennes [11, p. 223]*» – «Завдяки гімнастиці для розуму, яку передбачає її граматики, завдяки красі її поезії, завдяки знайомству (спілкуванню) зі зниклим і таким віддаленим світом, вивчення латини має чим звабити розум і принести внутрішнє задоволення ... . Давайте надамо нашим дітям час, аби вони долучилися до цієї «безкорисливої культури», яка зробить із них сучасних аристократів. ... (Латина) – це символ християнського гуманізму, фундамент освіти й виховання людини; це забороло проти відходу від європейських традицій, що може бути спровокований північноамериканським прагматизмом або марксистським матеріалізмом; зрештою, латина слугує гарантією збереження європейської ідентичності із християнським корінням (переклад автора – О.Б.)».

Ми також цілком поділяємо погляд українських науковців С. Амеліної і В. Шинкарука, що ознайомлення з античною цивілізацією може виховати студента впевненою у собі, відкритою і схильною до рефлексії особистістю [1, с. 46], а також О. Пилипів [9] й І. Ворони [4], щодо того, що вивчення лаконічних і влучних крилатих висловів відіграє важливу роль у художньо-естетичному вихованню

студентської молоді, прищеплює їм навички мовної культури, привчає до образного й яскравого, але водночас лаконічного й місткого вираження думок, що, безумовно, є необхідним у процесі формування кваліфікованого й ерудованого фахівця будь-якого профілю.

Для демонстрації виховних і загальноосвітніх можливостей літературно-історичного коментаря (як спеціального прийому навчання латинської мови) ми обрали три латиномовні вирази. (1) *Nec Cæsar supra grammaticos* – *І Цезар не вище граматиків*. Отже, по-перше, необхідно пояснити студентам смисл цієї речення, а по-друге, доречно вказати літературне джерело. Відтак, смисл: яку б високу посаду не обіймала людина, вона не може бути більш компетентною, ніж фахівці в певній галузі. Літературне джерело: римський історик Гай Светоній Транквілл (Gaius Suetonius Tranquillus, бл. 70 – бл. 140 р.) у «*De illustribus grammaticis et rhetoribus*» («Про видатних граматиків і риторів») розповідає, що одного разу граматик Помпоній Марцел (Marcus Pomponius Marcellus, I ст. н.е.) звернув увагу на помилку в мовленні імператора Тиберія (Tiberius Julius Caesar Augustus, 42 р. до н. е – 37 р. н.е.). Відомий у той час римський юрист Гай Атей Капітон (Gaius Ateius Capito), який був присутній при цьому, заявив, що навіть якщо вжитий вислів не відповідає нормам латинської мови, то віднині він стане нормою: «... et esse illud Latinum, et, si non esset, futurum cete jam inde». На що Помпоній заперечив, звертаючись до Тиберія: «Mentitur... Tu enim, Caesar, civitatem dare potes hominibus, verbo non potes» - «Бреше (або фантазує)... Ти, Цезарю, можеш давати громадянство людям, словам не можеш». Відомо, що Тиберій нічого не відповів на ці слова. Можливо тому, що цей імператор увійшов в історію правителем, який наполегливо вивчав і добре володів як латинською, так і грецькою мовами, хоча й намагався в сенаті уникати греки й розмовляти виключно латиною. Одне з найяскравіших підтверджень цього – факти, наведені Светонієм у «Життєписах дванадцяти цезарів» [5]: коли Тиберію необхідно було вжити слово «монополія», спочатку він перепросив присутніх, що мусить вдатися до іншомовного слова, а коли він помітив у декреті сенату грецьке слово «емблема», дав наказ знайти відповідне слово латиною, а якщо такого немає, слід було перекласти його описово. Інший показовий випадок щодо боротьби Тиберія за латинську мову: коли одного воїна запитали в суді грецькою, то він наказав йому відповідати латинською.

Підтвердженням того, що «життєздатність крилатих слів проявляється в тому, що вони можуть обростати новими, іноді суттєво відмінними від початкових, значеннями, можуть породжувати нові, більш чи менш самостійні варіанти [2, с. 4]», слугує вираз, який належить імператору Сигізмунду: (2) *Ego imperator Romānus et supra grammaticos sto* – *Я – римський імператор і я (стою) вище граматиків*. Згідно з переказами, ці слова були сказані імператором Сигізмундом на Констанському соборі (1414 – 1418 рр.). В історії ця подія збереглася так: під час обговорення справи Яна Гуса Сигізмунд звернувся до духовенства й вимовив таку фразу: «Vidēte patres, ut eradiceētis schismam Hussitārum» («Подбайте, святі отці, про те, щоб викоринити схизму (Великий західний розкіл у римо-католицькій церкві – розбивка О.Б.) гуситів»). Один з єпископів зауважив: «Serenissime rex, schisma est genēris neutri» («Ясновельможний імператоре, слово «schisma» середнього роду»). Утім, анітрохи не зніяковівши, Сигізмунд відповів: «Ego imperator Romānus et supra grammaticos sto» («Я – римський імператор і стою над граматиками»). Наведені приклади дають змогу продемонструвати студентам

цілком протилежне ставлення до мови різних керівників різних держав, власне, як і по-різному характеризують їх як особистостей.

З огляду на те, що в сучасному світі поширення соціальних мереж неминує призводить до загострення конкурентних стосунків між людьми, молоді зокрема, хвалькуватість стає значною психологічною проблемою, яка часто створює психологічний дискомфорт, занижену або завищену самооцінку, може провокувати заздрість, агресію, інші негативні, іноді навіть деструктивні, реакції. У зв'язку із цим повчальним і таким, що імпліцитно примушує замислитися, прослідкувати ці реакції в себе й оточуючих, а також спробувати самостійно мінімізувати їхні прояви, може латинський вираз (3) із відповідним коментарем, наведеним нижче. (3) *Hic Rhodus, hic salta* – Тут Родос, тут стрибай. Коментар: у байці «Хвалькуватий п'ятиборець» давньогрецького байкаря Езопа йдеться про те, як один чоловік повернувся на батьківщину після тривалої відсутності й почав розповідати, що він був на острові Родос і там стрибнув так, що ніхто не міг зробити такий самий стрибок, перевершити його. А засвідчити це може будь-який житель Родосу. На це один із присутніх сказав хвальку: «*Hic Rhodus, hic salta*», тобто покажи тут, на що ти здатен. Із виховною метою можна також ознайомити студентів із висловлюванням Цицерона: «Хвалькуватість – перша ознака слабкості, а ті, які здатні на великі справи, тримають язик за зубами».

Висновки. Використання на заняттях з латинської мови та медичної термінології такого прийому як літературно-історичний коментар дає змогу розв'язати низку завдань: формування позитивного емоційного ставлення й посилення інтересу до вивчення дисципліни, розширення загального кругозору студентів, залучення майбутніх лікарів до європейської культури. Не менш важливо й те, що з точки зору психології цей прийом слугує ефективним засобом переключення уваги й емоційного розвантаження студентів, а також сприяє розвитку особистісної рефлексії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амеліна С.М. Роль латинської мови у підготовці майбутніх філологів / С. М. Амеліна, В. Д. Шинкарук. – 2018. – С. 45 – 53 Режим доступу : [BA%D0%B0%20\(2\)/11798-25800-1-SM.pdf](#)
2. Бабичев Н. Т. Словарь латинских крылатых слов: 2500 единиц / [под ред. Я. М. Боровского] / Н. Т. Бабичев, Я. М. Боровский. — [2-е изд., стереотип.]. — М. : Рус. яз, 1986. — 960 с.
3. Беляева Е. Н. Цели и задачи обучения латинскому языку в синхронии и диахронии / Е. Н. Беляева // От качества преподавания к качеству образования. Современные тенденции и новации в подготовке преподавателей высшей школы : материалы Российск. науч.-метод. конф. с междунар. участием, 14–16 мая 2012 г., Курск / под ред. В. А. Лазаренко, О. И. Охотникова, Н. Б. Дрёмовой, Н. С. Степашова. – Курск : Изд-во КГМУ, 2012. – С. 385–387.
4. Ворона І.І. Значення латинської мови у процесі міжкультурної комунікації / І.І. Ворона // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – 2016. – Вип. LXIX. – Т. 2. – С. 27 – 32.
5. Гай Светоній Транквілл. Життєписи дванадцяти цезарів ; перекл. з лат. П. Содомори. – Львів : Сполом, 2012. – 280 с.
6. Корж Н.Г. Из скарбниці античної мудрості / Н.Г. Корж, Ф.Й. Луцька. – К. : Вища школа, 1988. – 320 с.
7. Лучканин С. М. Латинські сентенції (крилаті латинські вислови) з історико-літературним коментарем / С. М. Лучканин. – К. : Вид-во «Науковий світ», 2008. – 136 с.
8. Тронский И. М. Очерки из истории латинского языка. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1953. – 272 с.
9. Пилипів О.Г. Культурологічний аспект викладання латинської мови в системі університетської освіти / О.Г. Пилипів, Л.В. Мисловська // Вища освіта України. – 2003. – № 4. – С. 80 – 84.

10. Maury-Lascoux N. Latin et grec dans l'enseignement secondaire : une approche historique / Nancy Maury-Lascoux // *Anabases*. – 2016. – № 23. – P. 201 - 216.
11. Tomamichel S. Le latin dans l'enseignement secondaire français. Formes et légitimités sociales d'une discipline scolaire entre monopole et déclin (XVIe-XXe siècles) / Serge Tomamichel // *Espacio, Tiempo y Educación*. – 2017. – № 4(2). – P. 209 – 226.